

10% przestrzeni dla przyrody

Ekoschemat proponowany do wprowadzenia do Krajowego Planu Strategicznego WPR

Uzasadnienie

Obecnie (2021-01-12) projekt WPR (po ustaleniach w Radzie Europejskiej i Parlamencie Europejskim) zakłada, że obszary sprzyjające różnorodności biologicznej muszą obejmować min. 5% gruntów ornych. Wynika to z ustalonego jak dotąd zapisu warunku GAEC9 [1].

Jeśli wielkość powierzchni określona w GAEC9 pozostanie na poziomie 5%, Polska (ale także pozostałe kraje członkowskie) powinna dążyć do zwiększenia udziału powierzchni zajętej w krajobrazie rolniczym przez **elementy sprzyjające różnorodności biologicznej do 10%. Elementy te powinny urozmaicać krajobraz zarówno na terenie gruntów ornych, jak i sadów, a także trwałych użytków zielonych (TUZ)**. Takiego podejścia wymaga od nas **Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030** [2], zgodnie z którą istnieje pilna potrzeba przywrócenia na powierzchni co najmniej 10% użytków rolnych elementów krajobrazu o wysokiej różnorodności, w celu zapewnienia przestrzeni dla dzikich zwierząt, roślin, owadów zapylających i naturalnych regulatorów agrofagów. Przeznaczenie 10% powierzchni użytków rolnych na rzecz tego typu elementów w krajobrazie rekomendują także naukowcy i organizacje pozarządowe [3, 4, 5]. O potrzebie odwrócenia negatywnych trendów różnorodności biologicznej powiązanych z rolnictwem traktuje również strategia „Od pola do stołu” [6]. Ekoschematy muszą odegrać tu istotną rolę.

Zgodnie z obecnym projektem WPR, warunek zawarty w GAEC9 uwzględnia jedynie grunty orne. Wzbogacanie krajobrazu rolniczego w elementy sprzyjające różnorodności biologicznej musi obejmować ogół gruntów rolnych – czyli oprócz gruntów ornych także tereny zajmowane przez sady (w tym sady, szkółki drzew owocowych, plantacje krzewów owocowych, winnice), TUZ (łąki trwałe oraz pastwiska trwałe). Wynika to z cytowanych powyżej dokumentów i publikacji [1–5].

Założenia ekoschematu

Celem ekoschematów powinno być zapewnienie udziału elementów krajobrazu sprzyjających różnorodności biologicznej na poziomie min. 10% powierzchni wszystkich typów gruntów rolnych.

Lista elementów krajobrazu sprzyjających różnorodności biologicznej powinna być zamknięta i obejmować **na gruntach ornych**:

1. Grunty ugorowane
2. Grunty ugorowane z roślinami miododajnymi (bogatymi w pyłek i nektar)
3. Elementy krajobrazu
 - a. elementy krajobrazu chronione w ramach norm Dobrej Kultury Rolnej, również te, które przylegają do gruntów ornych: drzewa będące pomnikami przyrody, oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m², rowy, których szerokość nie przekracza 2 m,
 - b. żywopłoty i pasy zadrzewione - o maksymalnej szerokości do 10 m, niestanowiące części lasu,
 - c. pojedyncze drzewa - o średnicy korony minimum 4 m,

- d. zadrzewienia liniowe - obejmujące drzewa o średnicy korony minimum 4 m o odległości między koronami do 5 m, które nie stanowią części lasu,
 - e. zagajniki śródpolne obejmujące drzewa, krzewy lub kamienie o maksymalnej powierzchni 0,5 ha przy czym maksymalna wielkość elementu zaliczana do EFA (obszary proekologiczne) to 0,3 ha,
 - f. oczka wodne o maksymalnej powierzchni do 1 ha, przy czym maksymalna wielkość elementu zaliczana do EFA to 0,3 ha. W przypadku gdy oczko wodne otacza roślinność nadbrzeżna, do powierzchni oczka wodnego wliczana jest strefa z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m (zbiorniki z betonu lub tworzywa sztucznego nie są uznawane za element EFA),
 - g. rowy o maksymalnej szerokości 10 m, włączając otwarte ciekі służące do nawadniania i odwadniania, z wyłączeniem kanałów wykonanych z betonu.
- 4. Strefy buforowe i miedze śródpolne
 - 5. Pasy gruntów kwalifikujących się do płatności wzdłuż obrzeży lasu
 - 6. Zagajniki o krótkiej rotacji
 - 7. pasy kwietne (w oparciu wyłącznie o rodzime gatunki roślin)

W porównaniu z dotychczasową listą obszarów proekologicznych powyższa nie zawiera międzyplonu i pokrywy zielonej oraz upraw wiążących azot. Natomiast zawiera dodatkowo pasy kwietne (roczne).

Na trwałych użytkach zielonych:

- a. elementy krajobrazu chronione w ramach norm Dobrej Kultury Rolnej, również te, które przylegają do gruntów ornych: drzewa będące pomnikami przyrody, oczka wodne o łącznej powierzchni mniejszej niż 100 m², rowy, których szerokość nie przekracza 2 m,
- b. żywopłoty i pasy zadrzewione - o maksymalnej szerokości do 10 m, niestanowiące części lasu,
- c. pojedyncze drzewa - o średnicy korony minimum 4 m,
- d. zadrzewienia liniowe - obejmujące drzewa o średnicy korony minimum 4 m o odległości między koronami do 5 m, które nie stanowią części lasu,
- e. zagajniki śródpolne obejmujące drzewa, krzewy lub kamienie o maksymalnej powierzchni 0,5 ha przy czym maksymalna wielkość elementu zaliczana do EFA to 0,3 ha,
- f. oczka wodne o maksymalnej powierzchni do 1 ha, przy czym maksymalna wielkość elementu zaliczana do EFA to 0,3 ha. W przypadku gdy oczko wodne otacza roślinność nadbrzeżna, do powierzchni oczka wodnego wliczana jest strefa z roślinnością nadbrzeżną o szerokości do 10 m (zbiorniki z betonu lub tworzywa sztucznego nie są uznawane za element EFA),

- g. rowy o maksymalnej szerokości 10 m, włączając otwarte ciekły służące do nawadniania i odwadniania, z wyłączeniem kanałów wykonanych z betonu.
- h. mokradła rozumiane jako rozlewiska i szuwały

Powyższa lista zawiera przede wszystkim możliwe obecnie do realizacji obszary proekologiczne (w ramach „zazielenienia”). Dodatkowo zawiera mokradła, przez które rozumie się:

1. Rozlewiska, które są okresowo zalewanymi TUZ (obecnie najczęściej wyłączanymi z obszarów objętych programem rolno-środowiskowo-klimatycznym) o powierzchni od 10 do 50 arów.
2. Szuwały o powierzchni od 10 do 50 arów, w tym:
 - a. szuwały wysokie, inaczej właściwe (All. Phragmitum) – szuwar oczeretowy (*Scirpetum lacustris*), szuwar szerokopałkowy (*Typhetum latifoliae*), szuwar wąskopałkowy (*Typhetum angustifoliae*), szuwar tatarakowy (*Acoretum calami*), szuwar trzcinowy (*Phragmitetum communis*), szuwar jeżogłówki gałęzistej (*Sparganietum erecti*), szuwar przętki pospolitej (*Hippuridetum vulgaris*), szuwar strzałki wodnej i jeżogłówki pojedynczej (*Sagittario-Sparganietum emersi*), szuwar ponikła błotnego (*Eleocharitetum palustris*), szuwar skrzypowy (*Equisetetum limosi*), szuwar mannowy (*Glycerietum maximae*),
 - b. szuwały wielkoturzycowe (All. Caricion elatae, = Magnocaricion) – szuwar kosaćcowy (*Iridetum pseudacori*), szuwar turzycy prosowej (*Caricetum paniculatae*), szuwar turzycy błotnej (*Caricetum acutiformis*), szuwar turzycy zaostrej (*Caricetum gracilis*), szuwar z turzycą sztywną (*Caricetum elatae*), szuwar mózgowy (*Phalaridetum arundinaceae*),
 - c. szuwały nad wodami płynącymi lub na obszarach źródłiskowych (All. Sparganio-Glycerion fluitantis) – szuwar z manną jadalną (*Sparganio-Glycerietum fluitantis*), szuwar z manną fałdowaną (*Glycerietum plicatae*), szuwar rukwiowy (*Nasturtietum officinalis*).

Na gruntach przeznaczonych pod sady (w tym sady, szkółki drzew owocowych, plantacje krzewów owocowych, winnice) możliwymi do realizacji elementami krajobrazu są:

- pasy kwietne
- uprawy współrzędne

W przypadku trwałych użytków zielonych zastosowanie ekoschematu uchroni ten typ użytków przed nadmiernym usuwaniem cennych elementów (np. zakrzaczeń i zadrzewień), co niejednokrotnie miało miejsce w przeszłości w związku z realizacją programu rolno-środowiskowo-klimatycznego.

Podejście, które umożliwia ubieganie się o dotację w ramach tego typu schematu do gruntów przeznaczonych pod sady i TUZ jest podejściem sprawiedliwym dla rolników – każdy niezależnie od rodzaju działalności ma dostęp do pakietu. Z drugiej strony jest bardzo korzystne dla różnorodności biologicznej – przyczynia się do wzbogacania każdego typu gruntu rolnego w elementy sprzyjające różnorodności biologicznej i przybliża nas do osiągnięcia celów **strategii na rzecz bioróżnorodności 2030**.

W przypadku większości rodzajów elementów krajobrazu ekoschemat powinien dotyczyć ich utrzymania, wyjątkiem są **ugory, pasy kwietne i strefy buforowe wzdłuż cieków**, w przypadku których można mówić o utrzymaniu bądź utworzeniu.

Płatność – trzy warianty

1. Płatność do każdego ha użytków ornich dla którego osiągnięto 10% (czyli 5% ponad warunków GAEC9).
2. Płatność do każdego ha TUZ lub sadu, dla którego osiągnięto 5%.
3. Płatność do każdego ha TUZ lub sadu, dla którego osiągnięto 10%.

Weryfikacja przez ARiMR

Na tej samej zasadzie, jak dotychczas weryfikowano obecność odpowiedniej powierzchni obszarów proekologicznych.

Bibliografia

- [1] Working with Parliament and Council to make the CAP reform fit for the European Green Deal. Komisja Europejska, Bruksela. Dostęp: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/factsheet-cap-reform-to-fit-european-green-deal_en.pdf
- [2] Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030. Przywracanie przyrody do naszego życia. COM(2020) 380, Komisja Europejska, Bruksela.
- [3] Pe'er G., Bonn, A., Bruelheide, H., Dieker, P., Eisenhauer, N., Feindt, P. H.,... , Marquard, E. 2019b. Action needed for the EU Common Agricultural Policy to address sustainability challenges. People and Nature. doi.org/10.1002/pan3.10080
- [4] Pępkowska-Król A., Bobrek R., Błaszowska B. 2020. Przyroda potrzebuje przestrzeni w krajobrazie rolnym Europy. Chrońmy przyrodę ojczystą 76 (3): 44–59.
- [5] Chroń przyrodę – chroń rolnictwo. Reforma WPR: Trzy sposoby, by powstrzymać kryzys bioróżnorodności i zmiany klimatyczne. BirdLife International, Ogólnopolskie Towarzystwo Ochrony Ptaków. otop.org.pl/wp-content/uploads/2020/04/BRIEFING_BIRDLIFE_FINAL_PL.pdf
- [6] A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system. COM(2020) 381, Komisja Europejska, Bruksela.